

HULDE AAN ONZE
OVERLEDENPOLITIEKE
GEVANGENEN EN
BURGERLUKESLACHTOFFERS
VAN DE OORLOG
1940 - 1945

Amandus Luts

Programma 10 mei 2024:

14h00 Welkom

14h03 Toespraak door Thomas Vints, burgemeester van Beringen

14h10 Toespraak door de heer De Vliegheer, voorzitter Koninklijke Vereniging van het 5de Linie

14h20 Muzikaal intermezzo doedelzakspelers Benny Vandevenne en co

14h25 Bloemenneerlegging aan monument WOII en gedenkplaat 35ste Linie

14h27 Toespraak Cyril Rubens betreffend Amandus Luts

14h35 Muzikaal intermezzo "The Wayfaring Stranger" door Alto Frejo

14h40 Bloemenneerlegging voor A. Luts aan het monument WOII

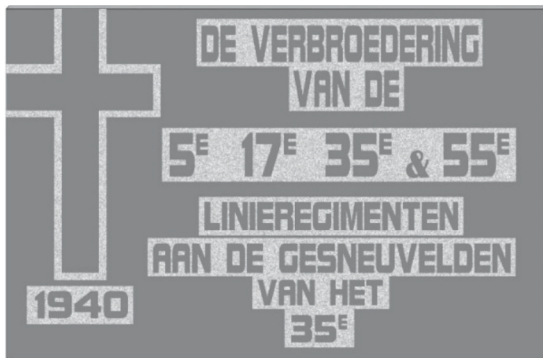
14h45 Belgisch volkslied + mars door Harmonie Hoop in de Toekomst

14h50 Uitnodiging voor een drink in OC De Buiting

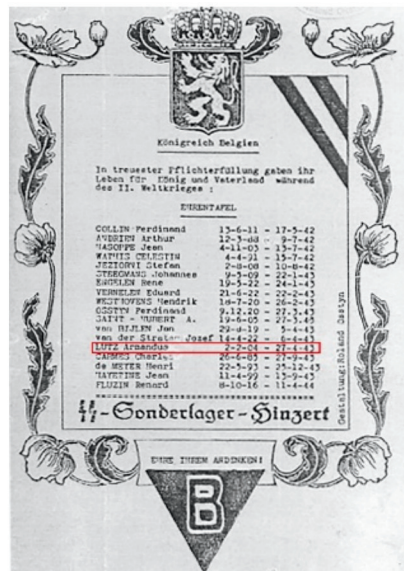
Herdenking en huldinging van het 35ste Linie en Amandus Luts in Paal

Op 10 mei 2023 werd het monument der gesneuvelden WOII in Paal opnieuw ingehuldigd. De gedenkplaat van de Verbroedering der Linierementen kreeg een grondige opmaak en werd met veel luister en ontzag ingehuldigd.

Ook dit jaar op 10 mei zullen wij de inzet van het 35ste Linie in Paal herdenken en zijn gesneuvelden eren.

We herdenken ook Amandus Luts. Hij was een Palenaar, verplicht tewerkgestelde, die omgekomen is t.g.v. honger en ontbering in het SS Sonderlager Hermeskeil (D). Amandus werd naamloos begraven op het Ehrenfriedhof van Gedenkstätte Hinzert (D)

AMANDUS LUTS 1904 – 1943

HET IS OORLOG

Op 10 mei 1940, het is nog niet helemaal licht, worden de inwoners van Paal wakker van lawaai in de lucht.

De oorlog is begonnen: vliegtuigen vliegen laag over, het afweergeschut op de Klitsberg probeert de vliegtuigen te treffen en vervolgens hoort men het bombardement op het militaire vliegveld van Schaffen.

In Paal herinneren veel mensen zich nog goed de ellende bij het begin van de Eerste Wereldoorlog, met het doodschieten van Frans Claes omdat hij uit schrik op de loop gaat voor Duitse soldaten. In Beringen worden drie burgers doodgeschoten, in herberg de Zwarte Ring twee jongens, in Schaffen dertien en in Lummen worden 62 huizen in brand geschoten ...

Op 11 en 12 mei vluchten twee derde van de inwoners van Paal weg, uit pure schrik voor mogelijke brutaliteiten van de aankomende Duitse troepen...

Nochtans zien de thuisblijvers gedisciplineerde Duitse soldaten doortrekken, die iedereen met rust laten. Stilaan keren de vluchtelingen terug naar huis, sommigen na enkele dagen, anderen zijn gevlucht tot in Zuid-Frankrijk en komen pas terug in september 1940.

Na enkele dagen is de oorlog voorbij in Paal en begint de bezetting. De mensen nemen een afwachtende houding aan tegenover de Duitsers: zou het Duitse bestuur deze keer beter meevallen dan in 1914?

Al snel blijkt hoezeer de bezetting kwalijke gevolgen heeft voor de burgers. In de eerste plaats is er te weinig te eten en wordt er opnieuw honger geleden.

Al na enkele maanden, in het najaar van 1940, wordt het duidelijk dat de voedselvoorziening slecht georganiseerd is. Er wordt een systeem van rantsoenering ingevoerd, waarbij elk gezinslid recht heeft op een hoeveelheid voedsel, die dan tegen vooroorlogse prijzen kan gekocht worden in de winkel. Op die manier kan het beschikbare voedsel zogezegd evenredig verdeeld worden, maar zo simpel is het niet: De Duitsers eisen zelf voedsel op voor hun soldaten en wat overblijft is niet meer voldoende om iedereen te voorzien van voldoende voedsel, zelfs niet van basisproducten als aardappelen of melk. Het spook van de honger dreigt opnieuw: dat zijn de mensen niet meer gewoon. Men kan nog wel voedsel kopen op de zwarte markt, maar daar zijn de prijzen torenhoog.

In de gehuchten is de situatie nog doenbaar, want de meeste gezinnen beoefenen nog de oude vorm van zelfvoorziening, met een eigen hof, een geit voor de melk en enkele konijnen voor de slacht. In de mijncités daarentegen heerst echt honger.

Daar komt nog bij dat de Duitse bezetter allerlei beperkingen oplegt aan het persoonlijke leven van iedereen. 's Avonds moet alles verduisterd zijn met zware gordijnen voor de ramen en ook de lichten van de fiets mogen slechts een smal streepje licht doorlaten.

Om elf uur 's avonds is de avondklok ingesteld en vanaf dan mag niemand nog op straat komen. Er wordt een algemeen dansverbod opgelegd. De jeugd ervaart dit als een verbod om nog plezier te maken...

In 1941 echter wordt zichtbaar dat een beslissende Duitse overwinning op Engeland uitblijft. De mensen redden hun rug en van de oorspronkelijke welwillendheid tegenover de Duitse bezetter blijft niets meer over.

Het nazisme wordt door de Duitse bezetter wel voorgesteld als de ideale staatsvorm. Voor de meeste mensen is de realiteit heel anders en ze ervaren vooral dat zowat alles verboden is, kortom een sterke daling van hun welzijn. Toch spelen een tiental Palenaren dit spel mee en kiezen ze openlijk en triomfantelijk de kant van de bezetter. Zij zijn de collaborateurs, gevreesd en gehaat door de anderen.

Tegen de honger en de prijsstijgingen breekt in mei 1941 een algemenestaking uit in de Limburgse mijnen. 26000 koolputters leggen het werk neer, ook tientallen uit Paal. Na een week slagen ze er zelfs in een loonsopslag van acht procent te bekomen en ook meer rantsoenzegels. Dat komt ook omdat de Duitsers steenkool en staal nodig hebben voor hun oorlogsindustrie: ze staan op het punt om Rusland binnen te vallen.

De inval van de Duitse troepen in Rusland in juni 1941 brengt nog meer ellende mee. Het Reich heeft altijd maar meer oorlogsproductie nodig.

Tegelijkertijd worden meer Duitse mannen opgeroepen voor het leger en is er werkvolk te weinig in de fabrieken. De oplossing is eenvoudig: vanaf oktober 1942 worden de Belgische jongens van 21 jaar oud, verplicht tewerkgesteld in de Duitse oorlogsfabrieken.

Dit roept in België slechte herinneringen op aan de Eerste Wereldoorlog, nog maar 25 jaar voordien. Ook in 1917 werden duizenden Belgische mannen naar Duitsland gestuurd om er te werken en velen kwamen om in de arbeidskampen of waren voor het leven getekend. In 1942 hecht men echt geen geloof aan de Duitse beloften van goede behandeling in Duitsland.

Deze Verordnung veroorzaakt een definitieve omslag in de houding van de bevolking. Tot op dat ogenblik kon men nog proberen zijn kop in te trekken en het allemaal te laten overwaaien, maar deze maatregel raakt iedereen. In elke familie en in elke straat van het dorp wordt wel iemand opgeroepen.

Meer en meer jongeren laten zich niet zomaar wegvoeren: ze duiken onder bij familie of in de buurt, meer: ze zijn bereid om zich te verzetten tegen de bezetter. Ze sluiten zich aan bij de partizanen of het Geheim Leger. Overal in de provincie worden sabotagedaden uitgevoerd, worden collaborateurs bedreigd... Het verzet (versteek) maakt het de Duitsers echt moeilijk.

De Duitse bezetter van zijn kant antwoordt met nog meer dictatoriale maatregelen: huiszoekingen, aanhoudingen en deportatie van werkonwilligen. In Breendonk wordt een folterkamp opgericht.

AMANDUS LUTS

... is geboren in Paal in 1904. Hij is niet gehuwd en woont in bij zijn ouders in de Paalstraat 101. Sinds 1934 werkt hij in de ondergrond van de mijn in Zolder. Zoals van hem verwacht wordt, helpt hij regelmatig zijn ouders op de boerderij en blijft hij een dag thuis van de mijn. Dat doen veel mijnwerkers. Ze zijn de enige beroepscategorie die het zich kan permitteren om vandaag thuis te blijven van het werk en de dag erop een 'congébrief' in te steken, maar dat lukt niet meer tijdens de oorlog. Zoals reeds gezegd, hebben de Duitsers steenkool nodig en ze eisen zelfs van de mijnwerkers om ook één zondag per maand te komen werken. Anderzijds ziet men in de waszaal of in de gangen geregeld opschriften in krijt geschreven: 'gij werkt voor de vijand - werkt langzaam'.

In principe is een mijnwerker vrijgesteld van verplichte arbeid in Duitsland, tenminste indien hij regelmatig werkt. En dat is het probleem: veel mijnwerkers gaan slechts de helft van de tijd, of nog minder, werken op de mijn. Daar moet tegen opgetreden worden.

Op 15 augustus 1942, nog voor de instelling van de verplichte arbeid in Duitsland, wordt Amandus Luts 'uitgenodigd' om zich te melden op de rijkswachtkazerne van Beringen.

Blijkbaar heeft Amandus daar geen zin in, want op 17 augustus wordt hij door de gendarmen van Beringen bij zich thuis aangehouden in opdracht van de Feldgendarmerie, de Duitse militaire politie.

Het is verwonderlijk dat de rijkswacht zich leent voor deze aanhouding want werkverlet is niet strafbaar volgens de Belgische wetten. In feite overtreden de rijkswachters zelf door hun optreden de geldende afspraken tussen Duitse militaire overheid en de Belgische administratie.

Amandus is niet de enige die aangehouden wordt: ook Frans Coenen uit Paal, geboren in 1922, wordt aangehouden, evenals Albert Gaethofs uit Beringen en Michiel Nouwen uit Sint-Huybrechts-Lille. We vermoeden dat die dag een grote groep 'werkonwillige' mijnwerkers opgepakt zijn. Ze worden door het Duitse krijgsgerecht in Hasselt veroordeeld tot negen maanden gevangenisstraf: "omdat ze in de hoedanigheid van mijnwerker niet regelmatig werkten" en op 22 augustus 1942 worden ze gedeporteerd naar Duitsland.

Ze komen terecht in een Arbeitserziehungslager, een werkopvoedingskamp, namelijk het SS Sonderlager van Hinzert-Hermeskeil ten zuidoosten van Trier. In feite is het gewoon een dwangarbeiderskamp in handen van de SS, waar de productie belangrijker is dan een mensenleven.

Het is geen groot kamp: in de periode van 1939 tot 1945 verblijven er 13.600 gevangenen, waarvan er -officieel- 321 omkomen. Velen echter worden na een kort verblijf in het kamp overgebracht naar een ander concentratiekamp en vinden daar de dood.

Het werk bestaat uit het kappen van grote blokken leisteen als bouw materiaal voor de gebouwen van het Duizendjarige Rijk.

Dat is op zichzelf al zware arbeid, maar het meest gevreesd is de 'wagencommando': vier keer per dag moeten een twintigtal gevangenen zwaar beladen wagens trekken naar het spoorwegstation van Reinsfeld, vier kilometer verderop.

Bij het kamp Natzweiler lag een gelijkaardige steengroeve.

Dwargarbeiders hakten er bouwstenen uit voor de gebouwen van het 'duizendjarige Reich'

De behandeling van de gevangenen is zeer slecht en in feite betekent hun straf: 'de dood door arbeid': te zware en te lange arbeid en nauwelijks te eten, zorgen er voor dat de gevangenen na enkele weken totaal uitgeput zijn.

De honger is misschien wel de ergste vijand, erger nog dan het slavenwerk.

Wanneer Amandus Luts op een dag aardappelschillen zoekt in de vuilnisbakken wordt hij betrappt door een Duitse schildwacht. Als straf moet hij twee dagen lang buiten blijven staan met de handen op de rug gebonden. Hij loopt er een longontsteking op, wordt overgebracht naar het hospitaal in Hermeskeil en overlijdt er twee dagen later, op 27 april 1943.

De kampdokter vult netjes een formulier in met de doods-oorzaak: 'Herzlähmung nach beiderseitiger Longentuber- kulose', hartverlamming veroorzaakt door een dubbele longontsteking.

TS 454682#1 (2014-08-21)

An Hinzert, den 27. 4. 1943

Das Standesamt
Hermeskeil.

Betr.: Anzeige eines Sterbefalles im SS Sonderlager „Hinzert“
(§ 34 des P St Ges. vom 3. 11 1937)

Der Amadeus Lutz (Lutz)
(Beruf, sämtliche Vornamen und Familienname)
h. th. Religion

wohnhaft in Peel, Peelstraat 101 Belgien
(genauer Wohnort, Straße, Nr)

ist am 27. April 1943 um 19 Uhr 10 Minuten im
Hinzert-SS-Sonderlager Krankenhaus Hermeskeil verstorben.

Der Verstorbene war geboren am 2. 2. 1904 in Peel
in Peel

Vater: unbekannt
(Vor- und Zuname und Wohn- oder letzter Wohnort)

Mutter: unbekannt
(Vor- und Geburtsname, Wohnort oder letzter Wohnort)

Der Verstorbene war — nicht — verheiratet
(falls verh. Vor- und Geburtsname der Ehefrau und deren Wohnort)

Todesbescheinigung des Lagerarztes Dr. Hackethal
(Name)
ist beigefügt.

Der Lagerkommandant:
gez. Sporrenberg
SS-Hauptsturmführer.

Hermeskeil, den 30. April 1943

1. Sterbefall beurkundet Nr. 147
2. Abschrift der Sterbeurkunde an das SS-Sonderlager Hinzert
3. Beerdigung des Verstorbenen ist auf dem Juden. Friedhof Hermeskeil erfolgt.
4. Zu den Akten.

Der Standesbeamte
In Vertretung:
gez. Rasch
die Richtigkeit der Abschrift:
Hermeskeil, den 6. Februar 1946
Amtsbürgermeister als Ortschaftsbehörde
Jelmeider
Amtsinspektor

Der Amtsbürgermeister
des Amtes
Hermeskeil
Ks. Trier-Land
1

Buchführung: J. Lehner, Hermeskeil

Nr. 149

Hermeskeil, 30. April
den 19

Cc
43
19

Der Bergmann Amendus Lutz

katholisch

wohnhaft in Pael Belgien Paelstraat 101

ist am 27. April 1943 um 19 Uhr 10 Minuten

in Hermeskeil im Krankenhause verstorben.

Der Verstorbene war geboren am 2. Februar 1904

in Pael
(Standesamt Lodwijk Lutz Nr.)

Vater:

Mutter: Catharina Lutz geborene Vanvets

Der Verstorbene war — nicht — verheiratet

Eingetragen auf mündliche — schriftliche — Anzeige der Kommandanten
des SS-Sonderlager Hinzert

Buchdrucker J. Lohmer, Hermeskeil

Der Anzeigende

Vorgelesen, genehmigt und unterschrieben

Der Standesbeamte

In Vertretung Rasch

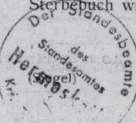
Todesursache: **erzählung nach beiderseitiger Lungentuberkulose

Eheschließung der Verstorbenen am in
(Standesamt Nr.)

Die Uebereinstimmung der vorstehenden Abschrift mit den Eintragungen im
Sterberegister wird hiermit beglaubigt.

Hermeskeil, den 15. Juni 1946

Der Standesbeamte

Amandus wordt begraven in het voormalige Joodse kerkhof van Hermeskeil, dat verstoord werd en opnieuw in gebruik genomen is als kerkhof voor het Arbeidskamp.

In 1946 zijn daar alle lijken opgegraven en opnieuw, naamloos, begraven op het Ehrenfriedhof Hinzert in Gedenkstätte Hinzert. Daar rust Amandus nog steeds. Ook René Engelen van Schoot (Tessenderlo) overlijdt in hetzelfde kamp.

Moz, 28.1.48

**REGISTRATION ET ENPLACEMENT DES TOMBEDES DES BELGES
DECEDES EN ZONE FRANCAISE D'OCCUPATION
(Prisonniers de Guerre et Prisonniers politiques)**

No.	Nom et prénom	Qualité	Déte et lieu de naissance	Lieu et date de décès	Lieu d'inhumation et Kreis	No de tombe	No au cimetière	No del'ouvrage	No de décès
1.	ANDRIEN Arthur	P.P.	12.3.99 Verriers	Hinzert 9	9.7.42:Hinzert (Trier)	-?	-?	-?	134/42
2.	BODART Marcel	P.P.	inconnu	Bretzenheim	20.1.45:Bretzenheim	-?	-?	-?	147/45
3.	COLLIN Fernand	P.P.	13.6.11 Aubel	Hermeskeil	17.5.42:Hinzert	E/225	-?	-?	93/42
4.	DEMEYER Henri	P.P.	22.5.93 Arlon	"	25.12.43 " (Trier)	-?	-?	-?	362/43
5.	ENGELIN René	P.P.	19.5.22 Schoot	"	24.1.43 "	-?	-?	-?	19/43
6.	FUZZIN Reinhard	P.P.	9.10.16 Mont St Martin	"	11.4.44 "	-?	-?	-?	93/44
7.	JEZIORNY Stefen	P.P.	2.8.08 Osiek	Hinzert	10.8.42:Hinzert (Trier)	229	-?	-?	169/42
8.	HASOPPE Jean	P.P.	4.11.03 Pl.-Haute	Hinzert	13.7.42:Hinzert "	-?	-?	-?	139/42
9.	HAYETINE Jean	P.P.	11.4.99 Theux	Hermeskeil	13.9.42: "	-?	-?	-?	190/42
10.	HOEHN Henri	P.P.	15.10.95 -?	Bretzenheim	9.2.45:Bretzenheim	-?	-?	-?	325/45
11.	LUTZ Amandus	P.P.	12.204 Peël	Hermeskeil	27.4.43:Hinzert (Trier)	-?	-?	-?	149/43
12.	MATHIS Celestin	P.P.	4.4.91 Flamierge	Hinzert	15.7.42:Hinzert "	-?	-?	-?	142/42
13.	STEEGEMANS Johannes	P.P.	9.5.09 Diepenbeek	Hermeskeil	22.1.43:Hinzert "	-?	-?	-?	17/43
14.	TOMIAK Wladislaus	P.P.	1.6.05 Pologne	Hinzert	18.5.42:Hinzert "	F 230	-?	-?	94/42
15.	VAN EYLEN Jan	P.P.	29.8.19 Deschel	Hinzert	5.4.43:Hinzert "	-?	-?	-?	111/43
16.	VANDEBASTRAENEN Jos	P.P.	14.4.22 Zolder	Hinzert	6.4.43:Hinzert "	-?	-?	-?	115/43
17.	VANDEBLEN Edouard	P.P.	21.6.22 Leopoldsb.	Hinzert	22.2.43:Hinzert "	-?	-?	-?	49/43
18.	WESSTHOVEN Hendrik	P.P.	18.7.20 Hessel	Hinzert	26.2.43:Hinzert "	-?	-?	-?	56/43

travail par le M.F. - Re. renseignements.

61.8.413 Lt. Summary 144 M. P. 1941
 16.03.48
 17.7

Enkele weken later zit de straf van de Limburgse mijnwerkers er op en worden ze vrijgelaten. Albert Gaethofs kan na de oorlog vertellen: *“Na ongeveer tien maanden in dit kamp doorgebracht te hebben mochten wij terug naar huis wekeren, dit om reden dat onze gezondheidstoestand veel te wensen overliet. Van de 25 weggevoerde mannen waren er tien overleden en vijftien man mochten terug naar huis gaan. Elf van hen waren zwaar ziek.”*

Pas weken na zijn dood worden de ouders van Amandus op de hoogte gebracht van zijn overlijden. Op 19 juni 1943 wordt een lijkplechtigheid gehouden in de kerk van zijn geboortedorp.

Het kamp van Hinzert wordt op 22 februari 1945 gebombardeerd door geallieerde vliegtuigen en grotendeels vernield. De nog aanwezige gevangenen worden op “dodenmarsen” naar Oberhessen gestuurd, verder het binnenland in.

In gans zijn bestaan is het kamp hoofdzakelijk gebruikt voor het onderbrengen van politieke gevangenen: werd ook Amandus beschouwd als een vijand van het regime? of werd hij als mijnwerker gewoon beschouwd als iemand met ervaring in steenkappen?

Vader Jef Luts sterft in 1947 en moeder Catharina Vanwetswinkel staat er gans alleen voor. Burgemeester Ariën doet zijn best om voor haar een oorlogspensioen te bekomen, al is dit niet eenvoudig: Amandus heeft niet ‘gestreden’ tegen de bezetter. Uiteindelijk, in 1957, krijgt hij postuum het statuut van politiek gevangene, zodat zijn moeder kan genieten van een oorlogspensioen.

Niet alleen zijn graf in Hermeskeil is onbekend, ook op de herdenkingszuil in Paal komt zijn naam niet voor, allicht omdat hij pas in 1957 erkend wordt als politiek gevangene. Wij willen hem vandaag terug een gezicht geven, ook al hebben we geen foto van hem kunnen vinden.

Cyril Rubens
met dank aan Luc Vandeweyer

Landelle pinxit. P. T. Série B 3

De dood zijner heiligen is kostbaar
in de oogen des Heeren.
(Ps. CXV, 6.)

**Heilige Jozef,
patroon der Goede Dood,
« in U stel ik mijn betrouwen ».**

†
JEZUS, MARIA, JOZEF
Gedenk in uwe gebeden de ziel van
zaliger

ARMAND JOZEF LUTS
geboren te Paal, den 2 Febr. 1904,
in den Heer overleden te Hermes-
keil (Duitschland) den 27 April 1943.

Ten paradijze geleiden u de engelen; dat
bij uw aankomst de martelaren u ontvangen
en u binnenleiden in de heilige stad Jeru-
zalem.
Off. der overledenen

Dierbare Vader en Moeder, die ik oud en
eenzaam achterlaat, treurt niet om mij...
Door het lijden gaan wij naar de eeuwige
vreugde. Eens zien wij elkander weer,
daar waar geen rouw meer is, geen tran-
en en geen smart.

Beminde Broeders en Zusters, Familie-
leden en Vrienden, gedenkt u mijner in
uwe gebeden.

Mijn Jezus barmhartigheid.

De plechtige lijkdiensst heeft plaats in de
parochiekerk van Paal, op Zaterdag 19 Juni
te 10 uur.

Druk H. Verachtert & M. Aldelhof, Tessenderloo

referenties

Arolsen Archives

CegeSoma

Ulrike Holdt Dokuzentrum-rlp

CNA

